

יציאה באמצע קריאת התורה

הקדמה:

משה רבינו תיקן להם לישראל שיהיו קוראים בתורה ביום שבת וביום שני וחמישי בשחרית, כדי שלא ישהו שלשה ימים בלי תורה. בקריאת התורה אנו נפגשים עם דבר ה' באופן ציבורי, ועל כן עלינו לנהוג כבוד גדול במעמד זה, שהוא כעין מתן תורה מחודש.

שאלה: האם חייל שממהר ללכת לדרכו רשאי לצאת מבית הכנסת באמצע קריאת התורה?

א. מקור הדין

תלמוד בבלי ברכות דף ח עמוד א:

אמר רב הונא בר יהודה אמר רבי מנחם אמר רבי אמי: מאי דכתיב (מהו שכתוב): 'וְעָזְבִי ה' יְכָלִי' [ישעיה א, כח] - זה המניח ספר תורה ויוצא. רבי אבהו נפיק בין גברא לגברא (היה יוצא בין עולה לעולה).

וכן נפסק בשולחן ערוך:

שולחן ערוך אורח חיים סימן קמו סעיף א:

אסור לצאת ולהניח ספר תורה כשהוא פתוח, **אבל בין גברא לגברא** (בין עולה לעולה) - שפיר דמי (מותר).

וביאר המשנה ברורה:

משנה ברורה על השולחן ערוך הנ"ל:

א. אסור לצאת וכו' - ועל זה נאמר 'ועוזבי ה' יכלו', ומתרגמים (ומתרגם התרגום יונתן): 'ודשבקו אורייתא דה' ישתצון (ועוזבי תורת ה' יכלו)'. **ואפילו איכא (יש) עשרה דצייתי (ששומעים) לספר תורה זולתו, וגם הוא כבר שמע קריאת התורה בעשרה אפילו הכי (אף על פי כן) אסור.**

מה הוסיף המשנה ברורה על דין השולחן ערוך?

בהמשך דבריו, כותב המשנה ברורה שמותר לצאת בין עולה לעולה רק כאשר מתקיימים התנאים הבאים:

המשך המשנה ברורה הנ"ל ס"ק ב-ג:

והוא **כשנשארו עשרה בבית הכנסת.**

והיינו כשכבר שמע קריאת התורה, או **שדעתו לבוא (לחזור) מיד**, וגם זה אינו מותר כי אם **כשהוא לצורך גדול.**

לעומת זאת, הרב דוד יוסף הביא שיש המקילים בדבר:

הלכה ברורה סימן קמו סעיף א:

ויש אומרים שהרוצה להקל לצאת מבית הכנסת בשעת קריאת התורה בין עולה לעולה, אפילו שלא במקום צורך גדול, ואפילו עדיין לא שמע קריאת התורה, יש לו על מה שיסמוך.

כל זאת בעניין יציאה בין העלויות. אולם, כתב ערוך השלחן שבאמצע עליה אין לצאת אפילו אם נצרך לנקביו:

ערוך השלחן אורח חיים סימן קמו סעיף א:

ויש להסתפק אם צריך לנקביו דעובר על 'בל תשקצו', אם דינו כאמצע פסוקי דזמרה או קריאת שמע וברכותיה ויציא, או דינו כתפלה שגומר תפלתו. ונראה לעניות דעתי דדינו (שדינו) כתפלה (שלא יציא), דגדול כבוד התורה ככבוד השכינה... **וצריך להמתין עד שיגמור העולה, אם רק ביכולתו להשהות עצמו.**

❖ באלו אופנים מותר לצאת באמצע קריאת התורה?

ב. בין פסוק לפסוק

בהמשך הגמרא שהובאה לעיל, כתוב:

תלמוד בבלי ברכות דף ח עמוד א:

בעי (הסתפק) רב פפא: בין פסוקא לפסוקא מהו (האם מותר לצאת בין הפסוקים)? תיקו (הגמרא נשארה בספק).

וביאר רבינו יונה:

רבינו יונה על הרי"ף מסכת ברכות דף ד עמוד א:

פירוש: מנהגם היה לתרגם כל פסוק ופסוק (לארמית), כדי להבין לדלת עם הארץ (שלא היו מבינים את לשון הקודש). ומיבעיא לן (ושאלה הגמרא) אם מותר לצאת בשעה שמתרגמים, כמו שמותר לצאת בין גברא לגברא. וסליקו בתיקו (-והגמרא נשארה בספק). והוי ליה (והרי זה) תיקו דאורייתא, ולחומרא.

❖ מהו הספק שהסתפקה בו הגמרא?

❖ מהו הדין למסקנה? מדוע?

האחרונים דנו בדברי רבינו יונה, והרחיבו יותר בטעם האיסור:

דברי חמודות על פסקי הרא"ש, ברכות פרק א סימן ז אות לא:

ותמיה לי טובא (דברי רבינו יונה תמוהים לי ביותר), דהא (שהרי) קריאת התורה אינה מצוה מן הכתוב כלל, אלא מתקנות של משה ועזרא היא... ונראה לומר דתקנות נביאים יש להחמיר בספקן כמו בספק דאורייתא.

הסבר נוסף לדברי רבינו יונה כתב הפרי חדש:

פרי חדש אורח חיים סימן קמו סעיף א:

(אסור לצאת) ואפילו בין פסוק לפסוק דאסיקנא בתיקו (שנשארה הגמרא בזה בתיקו), וכיון דהוי טעמא

(וכיוון שטעם האיסור לצאת בקריאת התורה, הוא) משום: 'ועוזבי ה' יכלו' - פסקו להחמיר.

למעשה, ברוב הקהילות כיום אין נוהגים לקרוא תרגום בין הפסוקים, וממילא פשוט שאין לצאת בין פסוק לפסוק. כך כתב הדברי חמודות:

דברי חמודות שם:

ועוד נראה לי דודאי האידנא (שוודאי בימינו) אסור, שאין אנו מתרגמין, ולא קמבעיא ליה לרב פפא (ולא הסתפק רב פפא) אלא במקום שמתרגמין.

ג. רוב ציבור שצריכים לצאת

עד כה עסקנו במקרה שחייל אחד נצרך לצאת. כעת נעסוק במקרה שרוב הציבור צריכים לצאת באמצע קריאת התורה:

תלמוד בבלי סוטה דף לט עמוד ב:

ואמר רבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי: **אין הציבור רשאים לצאת** עד שינטל ספר תורה ויניח במקומו.

וכן פסק השולחן ערוך:

שולחן ערוך אורח חיים סימן קמט סעיף א:

אין הציבור רשאים לצאת מבית הכנסת עד שיצניעו ספר תורה.

בטעם הדבר שהחמירו חכמים בעניין ציבור שנאלץ לצאת מבית הכנסת, כתב הבית יוסף בשם רבינו יונה:

בית יוסף סימן קמט סעיף א:

עד שינטל ספר תורה - פירוש: אין להם לצאת עד שיחזירו ספר תורה להיכל. שאין להם לצאת ולהניחו ביד שליח ציבור, שזה נראה ביזוי. והעולם אינם נזהרים בזה, ופעמים שבעוד הספר תורה בתיבה יוצאים רוב הקהל, ואין להם לעשות כן. מיהו, (אולם) כשיוצאים מועטים כגון שלשה או ארבעה - ליכא למיחש למידי (אין בכך איסור).

ועל פי זה פסק הרמ"א:

הגהת הרמ"א על השולחן ערוך הנ"ל:

הגה: מיהו (אולם) אם אינם יוצאים, רק יחיד, לית לן בה (אין בכך איסור).

משנה ברורה על הרמ"א הנ"ל:

ב. רק יחיד - ואפילו שנים או שלשה, והטעם דיש כבוד לספר תורה, כיון שעדיין רוב הציבור שם... ועיין בפרי מגדים שמצדד לומר דדוקא (שדווקא כשמחזירים את הספר תורה להיכל שנמצא) בבית הכנסת גופא (עצמו), הקיל הרמ"א (שמותר ליחיד לצאת), אבל כשמוציאין אותה לבית אחר, בכל גווני (בכל אופן) אפילו יחיד לא יצא קודם הספר תורה אלא ימתין עד שיוציאוהו, עיין שם.

❖ לפי זה, האם מותר לחייל יחיד לצאת כאשר מחזירים את ספר התורה למקום אחר?

לעומת זאת, לשיטת רש"י חובת הציבור להשאר בבית הכנסת עד השבת ספר התורה, לא נאמר אלא כאשר מעבירים את ספר התורה למקום אחר:

בית יוסף סימן קמט סעיף א:

והנה לפירוש רש"י... במקום שנוהגים להצניעו בבית הכנסת שמתפללין בו, לא איירי (לא עסק) רבי יהושע בן לוי... כלל (אלא רק כשמוציאים אותו מבית הכנסת), ומשמע שהם רשאים לצאת כשירצו, דכל שמצניעין אותו שם (בבית הכנסת) - ליכא זילותא (אינו זלזול) אם יצאו.

לאור זאת, נכתב בספר תורת המחנה:

תורת המחנה חלק א פרק טו תשובה יז (ובהערה):

אם רוב הציבור נאלץ לצאת, יצאו רק לאחר הכנסת הספר תורה למקומו. ובשעת הדחק נראה שניתן להקל אף בכהאי גוונא (גם באופן זה), וכשיטת הראשונים שאיסור היציאה אינו אלא כשמוציאים את הספר לאחסנו במקום אחר, שאז אין דרך כבוד לצאת לפניו.

(כל זאת בתנאי שישאר מניין, וכן שיתקיימו שאר התנאים שהוזכרו לגבי יחיד).

ד. הלכה למעשה

כך נפסק להלכה בספרנו 'תורת המחנה':

הנאלץ לצאת מבית הכנסת באמצע קריאת התורה, יקפיד לצאת בין העליות (ומותר בתנאי שישאר מניין בלעדיו). ואם רוב הציבור נאלץ לצאת, יצאו במידת האפשר רק לאחר השבת ספר התורה להיכל.

'והגית בו'

דפי מקורות בהלכה צבאית ללימוד עצמי לחיילי צה"ל
יוצא לאור ע"י הרבנות הצבאית הראשית - ענף ההלכה - בית המדרש להלכה צבאית
מערכת: סא"ל הרב ישי איתן רע"ן הלכה, רס"ן הרב דב ברקוביץ רמ"ד הלכה,
סרן הרב דודי גרינפלד קמ"ד בתיבה, אע"צ הרב חנניה שפרן
בתיבה ועריכה: טור' ר' יהודה בן חיים
הקו הפתוח: 052-9414414. נשמח לשאלות ולתגובות: bmlhalacha@gmail.com
להצטרפות לקבוצת ההלכה יומית לחיילים בוואצפ וקבלת דפי 'והגית בו' (קבוצה שקטה),
סרקו את הקוד הבא:

